

Князі Яблоновські

Князі Яблоновські - друга велика династія, котра володіла частиною Острога і чималою кількістю замкових сіл після Острозьких. Що стосується князів Острозьких, то вони не тільки берегли мир у краї, але й рухали його науку, освіту, культуру, були оплотом і протектором віросповідних традицій народу. Не гіршими були в цьому плані і Яблоновські. Будучи католиками, звичайно, в першу чергу протегували польщизні, але й місцевий народ, як свідчать історичні документи, не принижували. Більше того: подекуди і церкви будували, і до освіти підлеглих залучали, лікувальні здравниці закладали. А як старалися перетворити села в квітучі сади. Розбивали парки. (Кривинський парк, що в Славутському районі). Насаджували діброви і ліси.

Після смерті в 1654 р. доньки князя Олександра Острозького Анни-Алоїзи Ходкевич, останньої представниці прямої лінії кн. Острозьких, її маєтки перейшли у власність нащадків її сестри Катерини Замойської, сина і двох дочок. Одна з них, Йоанна-Барбара, була заміж за коронним хорунжим Яном-Олександром Конецпольським. Спочатку частиною древнього Острога і навколишніми селами розпоряджався син покійної Катерини Ян Замойський, воєвода київський та сандомирський. Згодом, за родинною домовленістю, ці добра стали належати Конецпольським. Їх постійно руйнували татари і козаки. Для Острога і замкових сіл це був період особливого занепаду. Тим часом, Я.-О. Конецпольський, не маючи дітей, щоб передати їм ці терени, подарував їх великому польському полководцю, коронному гетьману Станіславу Яну Яблоновському. Це було 20 лютого 1690 року. Так, Острог, став власністю другої великої князівської династії і належав їй 165 років. За цей період в кривинській резиденції Яблоновських мешкало шість поколінь шляхетного роду.

Зібраний, як кажуть, по крупинках у величезному історичному морі фактаж дає нам достатньо відомостей, щоб мати уявлення про цю династію. Точно встановлено імена власне тих Яблоновських, котрі жили в Кривині. (Зрештою, відомі і всі інші представники роду). Було ж їх на теренах Польщі немало. Загалом рід іменувався так: Яблоновські на Яблонові і на Острожчині гербу Прус III (ще були й інші Яблоновські, гербів Прус II та Прус I).

Ось імена "наших" князів Яблоновських. Великий гетьман коронний Станіслав Ян (1634-1702). Отримав Острог з навколишніми волостями від Я.-О. Конецпольського по Акту від 20. 02. 1690 р. Через три роки домігся для Острога підтвердження в Магдебурзькому праві. Зрозуміло, це гарантувало нове економічне, культурне і політичне піднесення як міста, так і навколишніх теренів. Щодо Нетішина, то відомо: в ці роки в нього були управителі якісь пани Прушовський і Гулевич (за Конецпольського). Відтак новий власник передав його

"жиду рабину". Наступні Яблоновські: син великого гетьмана коронного Ян Станіслав (1669-1731), онук . Станіслав Вінцентій (1694-1754).

Не вдаючись до поширеного подання легендарного родинного переказу Яблоновських про полонених турків і татар, як вони викопали рів навколо кривинського палацу, зауважимо, що таких резиденцій у гетьмана Яблоновського було кілька. І в Кривині він не сидів безвиїздно. Шестеро своїх дітей, яких народила йому дружина Анна-Марія з Казановських, він навчав у кращих тогочасних європейських університетах. Ян Станіслав, котрий прийняв у спадок острозькі добра, був третьою дитиною і першим сином. Був він воїном, політиком, письменником, знавцем мов. Наближений до короля, в серпні 1698 року вітав у Раві Руській Петра I і, як перекладач, брав участь в таємних розмовах його з Августом II.

Дружина Йоанна, маркграфиня де Бетюн, народила Я. С. Яблоновському шестеро дітей. Зокрема, у сина, Станіслава Вінцентія, хрещеним батьком був сам король Ян III Собеський. Цей син навчався у Львові. Теж належав до високоосвічених політиків і державних мужів свого часу. Кавалер орденів Білого Орла та Св. Духа, він, як подає Польський словник біографічний (ПСБ), "з тих відзнак почувався дуже поважно і в одному із своїх маєтків, у Кривині, висадив у парку алею у формі зірки Ордена Св. Духа".

Онук великого гетьмана коронного мав доньку Маріанну та сина Антонія Варнаву (1732-1799). Останній, воєвода трьох староств, був володарем сіл і містечок; в повіті Острозькому на Волині, наприклад, таких, як Плужне, Кривин, Богушович, Нижньов, Аннополь (раніше осад Глинники), названий так в честь його дружини, де Яблоновський вибудував палац, котрий став ще однією резиденцією Яблоновських. Були вони також власниками палацу і у Варшаві. В 1758 р. Яблоновський докупив містечко Киликіїв. А в 1774 р. придбав також і мощаницький ключ. Анна, в честь якої Глинники перейменовано в Аннополь, була з роду славутських князів Сангушків. Вона народила князеві сина Станіслава Павла, котрий згодом став послом при берлінському дворі. Антоній Варнава знаний, як активний учасник внутріполітичного життя Польщі. Від другої дружини, Теклі з Чаплиців, мав сина Максиміліана та доньку Терезу. Хоча цей Яблоновський часто "сидів у себе в Аннополі", помер він у Варшаві. Дружина пережила його на 21 рік і померла в Римі.

Князь Максиміліан Яблоновський (1785-1846) відомий в історії Польщі як сенатор-воєвода Королівства Польського, а з 1831 р. - постійний таємний радник і сенатор в столиці Росії. З 1808 р. часто мешкає в родинному Кривині. Підтримує тісні зв'язки з ліцеєм у Кременці, знаходився під впливом культурної еліти цього міста. Дбав про розвиток шкільництва на Волині, був інспектором шкіл в Острозькому повіті. Є підстави твердити, що за князя Максиміліана Нетішин як фільварок набув чималого піднесення. В 1813 р. село і всі його землі перенесено на географічно-статистичну карту. В селі був млин або навіть кілька: в

документах згадуються "нетішинські млини". Знаємо імена тогочасних мірошників: "Кирило, старший мельник" та "Грицько, Кирилів син", писар млина звався "Тадеуш Дидзинський". Князь Максиміліан мав також підприємство для приготування сировини, з якої виготовляли папір . "холендерню", а також "пральню". З місцевих урядників під 1806 роком згадується нетішинець "сотник Я.Новак".

Останній, відомий нам представник династії Яблоновських, - Владислав, син князя Максиміліана. Рік народження 1834-й, дата смерті 1875. Сучасниками він характеризувався, як людина високошляхетна, щирість якої межувала з марнотратством. Родинні багатства князь Владислав, м'яко кажучи, пустив за вітром. Чи не сприяла цьому і власна гуральня, котра діяла в Нетішині? (Згадується під 1851 роком). Не допомогло і те, що батько його дружини, граф Бенедикт Тишкевич з Червоного Двору (Литва) зумів переставити частину маєтків, що належали Яблоновським, на ім'я доньки Людгарди. Це було в 1852 р. Через чотири роки Яблоновські через борги все-таки втратили кривинський маєток, вибралися в родинне Плужне, де збудували собі двоповерховий палац. Подальша доля їх невідома.

Ось деякі штрихи до колективного портрету династії князів Яблоновських, під опікою яких знаходилося чимало сіл Острозького повіту. Залишається сказати кілька слів про походження цих наших славних панів-князів, про їх родові коріння. Як вважають польські дослідники, одна з давніх мазовецьких родин взяла собі ймення од сільця Яблонова у Млавському повіті. Деякі з геральдистів генеалогічне дерево родини виводять від Яблоновських гербу Ейхольц в Прусах. Правдоподібно, що Яблоновські гербу Прус III є одного походження з Яблоновськими гербу Прус I, оскільки їх родини були сусідами, а з XV ст. перебували в близьких маєткових стосунках. В актах млавських і ін. дуже часто трапляються сліди даної родини і, серед інших, згадуються в певні роки імена: Прокоп, дідич весі (невеликого села) - 1451 р., Власт - 1470 р., Миколай і Мацей . 1477 р., також брати Войцех, Варфоломій і Павло - 1560-1580 рр. Останній, королівський ротмістр, вважається протопластом тієї гілки цього дому, котра в XVII ст. вийшла на першорядне значення в краї . піднялась до сенаторських крісел. А в 1744 році отримала князівський титул від цісаря Карла VII. Син того Павла Єжи (Юрій) мав сина Валентина, з часом визнаного як вельми заслуженого вояка. Після себе він залишив трьох синів - Каспара, Мацея і Павла. З середнього (пом. 1619 р.) . походить князівська гілка роду. Він став батьком мечника коронного Яна Станіслава Яблоновського (1600-1647). Цей великий державний муж в юні роки навчався у Львові. Був учасником війн Польщі зі шведами і татарами (1624-1629), також з Москвою (1632-1634). Мав титул королівського дворянина; з 1638 р. підчаший її величності королеви Цецилії Ренати. А в 1642 р. отримав звання мечника коронного. Знали його як талановитого промовця на сеймах; був сеймовим маршалком. Дружина, Анна з Остророгів, познанська

воєводчанка, народила Я. С. Яблоновському сина Станіслава Яна, в майбутньому - великого гетьмана коронного, власника частини Острога і навколишніх сіл. Мечник коронний похоронений у Львові в єзуїтів.